

СТАНОВИЩЕ

от проф. дн Наталия Иванова Витанова член на научното жури от ШУ „Епископ Константин Преславски“, на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Основи на педагогическите изследвания), разработен от **МАРИЯ СТОЯНОВА ПЕТКОВА** на тема: *Приложимост на метода „case study“ за установяване на проявления на агресия в училищна среда*, с научен ръководител проф. д-р Бончо Господинов

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА

Мария Стоянова Петкова е родена на 16.10.1990 година. През 2009 година завършва профилирана гимназия с изучаване на чужди езици „Митрополит Андрей“ град Търговище. Висшето си образование (бакалавър) получава в СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Педагогика“. Магистър е по „Образователен мениджмънт“ (СУ „Св. Климент Охридски“) и по „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред“ (Академия на министерство на вътрешните работи). От 2017 година е докторант в СУ „Св. Климент Охридски“, в ДП „Основи на педагогическите изследвания“. Била е стажант в отдел „Вътрешна сигурност и обучение“ на Държавната комисия за сигурност на информацията и е участвала в обучение в лятна програма за предприемачество и лидерство на Фондация „Америка за България“. Владее на различно нива няколко езика – английски (отлично), немски (добро) и арабски (основно), което е предпоставка за нейната осведоменост в научен план.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Представен за становище е добре организиран пакет от материали: дисертационен труд, приложения, автореферат, публикации. Дисертационният труд е представен от общо 271 страници, от които основен текст – 264 страници, използвана литература (334 източници, от които 123 посочени в дисертацията и 201 посочени в приложението) на български, английски език, електронни ресурси (236 уеб базирани) и нормативни документи и актове (10). Дисертационният труд като обем значително надхвърля изискванията за такъв род изследвания. В структурно отношение той е изграден от въведение, три глави, заключение, литература и приложение. Приложението е обособено като отделно тяло, тъй като общият му обем е голям (357 страници). Дисертационният труд като стил и език е прецизен, притежава богата и точна научна стилистика. Техническото изпълнение е коректно, информацията е подкрепена с визуални изображения (таблици и диаграми), монтирани на съответните места.

АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА ПРОБЛЕМАТИКАТА

Разглежданата проблематика е актуална и значима в дискурса на педагогическата наука, и по-конкретно в областта на педагогическите изследвания. „Case study“ е метод на конкретната ситуация, който има за цел да решава сложни, често нестандартни прецеденти, предлага за решаване сложни и нестандартни ситуации, в които няма един единствен и правилен изход и самите решения не могат да се предвидят в тяхната конкретност. Използването му изисква оригинално, смело, стройно и убедително

представяне на аргументирани решения. Сложността на метода на конкретните ситуации и липсата на удовлетворителна и акцептирана дефиниция за него само засилва значимостта на представеното от Мария Петкова дисертационно изследване. Актуалността на „Case study“ може да се разглежда и в контекста на образованието на бъдещето, където социалната компетентност ще е една от водещите компетентности, а методът на конкретните ситуации е ефективен в изграждането на социални компетентности. Методът обвързва теорията, моделите и познанията с конкретни ситуации, в случая, от училищното ежедневие. Той съдейства за развитие на критичното мислене и развива уменията за вземане на решения, за работа с данни, за свързване на факти с действия, за поемане отговорност и др. Помага за укрепване на самочувствието по отношение на новопридобити способности.

Темата е актуална и поради факта, че не рядко различни агресивни прояви от страна на ученици, учители, родители и др. водят до възникването на различни по съдържание и интензитет конфликти в училищната организация.

НАУЧНА ОСВЕДОМЕНОСТ НА ДОКТОРАНТА

Авторът познава много добре литературата по темата. Теоретичните му разсъждения са следствие от проучване на 334 източника, от които 88 са на хартиен носител, 246 уеб базирани. Мария Петкова познава много добре не само българската, но и световната литература, а това дава възможност на автора достатъчно коректно да обосновава основните си тези. Постановките, които се застъпват са както класически, така и от най-новите публикации след 2000 година. Своята работа Мария Петкова е подпомогнала с оригинални произведения на чужди автори. Тази представителна научна аргументация на текста, убедително печели доверието на потребителя на такъв род информация и подкрепя заключенията в дисертацията.

КОНЦЕПТУАЛНОСТ, ДОКАЗАТЕЛСТВЕНОСТ И ПРАКТИЧЕСКА ЗНАЧИМОСТ НА РАЗРАБОТКАТА.

Дисертационният труд е завършена авторска концепция, в която са визирани и нови аспекти по разглежданата проблематика. При наличието на голямо разнообразие от концепции и дефиниции по темата авторът е успял ясно да изрази и аргументира своята позиция. Аргументацията е подкрепена и с множество приложения. Дисертацията се характеризира със сполучливи анализи, конкретни оценъчни нюанси и оригинални съвременни рефлексии, целенасочен авторски подход и научен стил. Тя е на високо професионално равнище и показва познаване на различните страни на разглежданата проблематика. Практическата значимост на разработката е голяма. Тя може успешно да се използва и в други области на научното познание.

ОБЕКТ, ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИ И ХИПОТЕЗИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

- В увода много точно и коректно са формулирани обектът, предметът, целта и задачите, методите на цялостното изследване.
- При качествените изследвания по-трудно се формулира хипотеза като имплицитивно суждение (ако ... - то ...), затова логично вместо хипотеза са изведени два (2) изследователски въпроса, които са реалистични и могат да бъдат проверени с помощта на инструментариума предложен в дисертацията.
- Използвани са разнообразни и адекватни методи на изследване.

ДИЗАЙН НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Проведено е много задълбочено качествено експериментално изследване през периода 2020-2021 година. Поради пандемията от Ковид 19, достъпът до училищната среда е ограничен (дори на моменти забранен), което силно затруднява (по принцип) провеждането на качествено изследване. Това налага драстично намаляване на броя на наблюденията в реална среда и провеждането на една значителна част от интервюта дистанционно (по телефона или онлайн). Изследването предвижда участие на представители на родителите, но такава група, предвид обстоятелствата, не успява да се формира. Въпреки това емпиричното изследване е проведено по всички правила. Дизайнът на изследването се отличава със строга смислова организация: концептуалната рамка и методологичните параметри на изследването са целесъобразни. Налични са всички компоненти (обект, предмет, цел, задачи, изследователски въпроси, контингент), точно формулирани, в субординация с темата, в съответствие помежду си, формиращи замисъла и локацията на изследователската процедура. Прави впечатление, че методите са добре подбрани и селектирани, а изследователският инструментариум е сполучливо конструиран: полустандартизирано интервю, фокус-групи, неструктурирани наблюдения, контент анализ на документи, методи за обработка и анализ на данните - NVivo (програма за обработка на качествени данни), Otranscribe.com (онлайн софтуер за транскрибиране на интервюта), Excel (програма за обработка на данни). Данните от емпиричното изследване са представени коректно. Резултатите са визуализирани таблично и чрез диаграми. Емпиричните резултати, впечатляват с обхват и вътрешна свързаност. Те са представени обективно с отчитане на контрастите, вероятностите, предпазливостта и противоречията в отговорите. Изследването разполага с много богата емпирия, която е предпоставка изследователят да се „подхлъзне“ по плоскостта на агресията, но това е избегнато и докторантът е съсредоточил вниманието си точно върху целта на емпиричното изследване, а иманно възможностите и ограниченията на метода „case study“ за изследване на проявленията на агресия в училищна среда. По отношение на изводите – съдържателно са верни и произтичат от резултатите на изследването, не са тривиални и банални.

В рамките на изследването са включени представители на общо 31 институции от 14 населени места. В изследването участват общо 68 респонденти. Извадката е разделена на три части – участници в интервю, участници във фокус групи и участници в наблюдения. Под формата на индивидуално интервю участие вземат 38 души, разпределени в три подгрупи: **ученици** - 17 души, от тях 41% са момчета, 59% - момичета, разпределението по класове е следното: 1 участник от I клас, 6 от II клас, 4 от III клас, 5 от IV клас и 1 от VI клас, те са представителите от три училища: 44 СУ „Неофит Бозвели“ (София), 30 СУ „Братя Миладинови“ (София) и 32 СУ "Св. Климент Охридски" (София), всички интервюта в рамките на тази група са проведени на живо; **представители на училищната институция** (в това число и непедагогически персонал) – 13 души, от тях 8% са мъже, а 92% са жени, групата включва 1 педагогически съветник, 1 ресурсен учител, 1 директор, 1 охранител в училище, 4 начални учители и 5 учители в гимназиален и прогимназиален етап, участниците в тази група са на възраст между 32 години до 64 години, професионалният опит варира от 8 години до 35 години, изследваните лица са от следните институции и градове: гр. Бургас, гр. Варна, Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (гр. Велико Търново), НУ „Васил Левски“ (гр. Габрово), гр. Добрич, МГ „Гео Милев“ (гр. Плевен), СОУ „Найден Геров“ (гр. Пловдив), СОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ (гр. Радомир), IV ОУ „Стою Шишков“ (гр. Смолян), 44 СУ „Неофит Бозвели“ (гр. София) и I ОУ „Христо Ботев“ (гр. Търговище), под формата на онлайн или телефонно интервю участват 69% от изследваните лица в тази група, а на живо интервюто е проведено с 31% от тях; **експерти от държавния и неправителствения**

сектор – 8 души, от тях 38% са мъже, 62% - жени, разпределението е следното: 4 представители на неправителствени организации (Фондация „Джандър Алтернатив – ДА“, Фондация „Пулс“, Сдружение за споделено учене „ЕЛА“ и Фондация „Single Step“), 1 представител на Синдикат на българските учители, 1 представител на университетските преподаватели (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) и 2 представители на държавните институции (Държавна агенция за закрила на детето и Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни), изследваните лица са от гр. Перник, гр. Пловдив и гр. София, трудовия им стаж като експерти в сферата, която представляват варира от 7 до 12 години, половината от интервютата са проведени на живо, а другата половина – онлайн или по телефона; **във фокус група** участват 30 ученици от 44 СУ „Неофит Бозвели“ (София) и 32 СУ "Св. Климент Охридски" (София), общо са организирани 6 фокус групи със следното разпределение по брой участници и клас: 1 група от 5 ученици в IV клас, 1 група с 3 ученици в V клас, 2 групи с ученици от VIII клас с 8 и с 3 участници, 1 група от IX клас с 9 участници и 1 група от X клас с 2 участници, разпределението по пол е следното – 40% от изследваните лица са момчета, 60% - момичета, всички фокус групи са проведени на живо.

В рамките на изследването са проведени общо 12 наблюдения в Американски колеж (гр. София), Национална професионална гимназия по прецизна техника и оптика „М.В. Ломоносов“ (гр. София), ОУ „Св. Климент Охридски (с. Рударци, гр. Перник), ОУ „Св. Климент Охридски“ (с. Кладница, гр. Перник), Частни немски училища „Ерих Кестнер“ (гр. София), 6 ОУ „Граф Н.П. Игнатиев“ (гр. София), 96 СУ „Л. Н. Толстой“ (гр. София), 97 СУ „Братя Миладинови“ (гр. София), 133 СУ „А. С. Пушкин“ (гр. София). 25% от проведените наблюдения са явни, 75% - скрити. 42% от проведените наблюдения са във формална обстановка, а 58% - във неформална. **Всички наблюдения са подкрепени с коректно попълнени протоколи.**

В изследването са проведени общо 13 часа и 30 минути интервюта и фокус групи (с минимална продължителност 5 минути и 44 секунди и максимална – 1 час и 1 минута и 11 секунди), а наблюденията – 5 часа и 53 минути (с минимална продължителност 15 минути и максимална – 55 минути).

ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В теоретичен план са изяснени и дефинирани понятията „case study“ и агресия, както и други понятия свързани с нея като „тормоз в училищна среда“, „насилие в училищна среда“, „агресия в училищна среда“ и „агресия в детска възраст“. Изведена е концептуална рамка за възможностите на приложение на метода „case study“ при изследване на сложни социални явления (в случая агресията) в рамките на педагогическото изследване.

Направеният анализа на възможностите и ограниченията на метода „Case study“ за установяване на проявления на агресия в училищна среда е всъщност една отворена и динамична матрица, която може да се обогатява, допълва, разширява и развива от други учени, изследователи експерти и др. Дисертационното изследване доказва, че методът „case study“ е не по-малко ефективен от други методи на изследване. Инструментарият, който е обединен в един общ концептуален фрейм може да се приеме за принос на докторанта. Той има практико-приложен характер и е ценен за университетската теория и практика.

ПРЕЦЕНКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ

Научната самооценка за приносите отразява адекватно постиженията.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И АВТОРЕФЕРАТ

Депозираните публикации са подчинени на темата и са определен принос към популяризирането на емпиричните резултати и изводи на изследването. Списъкът включва 3 публикации, всички самостоятелни. Две (2) от публикациите са в сборници, една (1) в годишник. Публикацията от 2021 година е под печат.

Авторефератът проектира съдържанието на дисертационния труд и следва неговата логика, отразява обективно теоретичните, изследователските и практико-приложните аспекти по проблема.

БЕЛЕЖКИ И ВЪПРОСИ ПО ДИСЕРТАЦИЯТА

- Дисертационното изследване е много добре балансирано по отношение на теоретичната и есперименталната част.
- Изисква се много научна смелост (която докторантът безсъмнение притежава) за да се впусне в изследване от подобен характер (реално е направено изследване в изследването). Текстът е достатъчно критичен. Авторът не се страхува да критикува определени идеи и теории и да предлага свои решения (много рационални). Много смело са посочени огронченията и възможните грешки, които изследователят може да допусне при подобен род изследвания (рядко срещано явление).
- Като позитив може да се изтъкне, че всяко използвано понятие в дисертацията е аргументирано, в контекста на авторовия възглед за него, то е адекватно на контекста на изследването.
- При наличието на много голямо разнообразие от дефиниции и теории както за „case study“, така и за агресията, авторът не се е „удавил“ в тях, а е успял аргументирано да разгърне и защити позициите си. Намерена е разумната мяра при представените на различните възгледи и идеи свързани с разглежданата проблематика.
- Много добро впечатление правят частните изводи, които са направени в края на всяка от главите, както и при някои параграфи, които изискват подобни обобщения.
- Приложението разполага с впечатляваща емпирия, с голяма точност са описани и представени отговорите на всички респонденти участвали в емпиричното изследване.
- Имам само една критична бележка свързана с един от методите на изследване дефинирани на с. 8. Там като метод е посочено обобщението. Въпросът е дискуссионен, тъй като има автори (предимно руски), които действително го дефинират като метод. Всеки научен метод включва наблюдения, измервания, предположения, експерименти и верификация. Смятам, че обобщението не отговаря на тези характеристики и то не може да се причисли към методите на изследване. Обобщението е сложен синтез, който се получава от основните идеи; извод направен въз основа на някакви факти.

ВЪПРОСИ: 1) Какви са възможностите на метода „Case study“ при подготовката на педагозите – бъдещи учители?

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

- Във връзка с популяризирането и разпространение на резултатите е препоръчително те да бъдат публикувани под формата на самостоятелна монография.
- Докторантът притежава много добър научен стил на писане, владее отлично английски език, постигнал е впечатляващи резултати, които трябва да бъдат

популяризирани в български и чуждестранни специализирани издания (WoS, Scopus).

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

- По своята структура и съдържателна същност, по своя концептуален замисъл, научна широта и задълбоченост, трудът на Мария Стоянова Петкова е **самостоятелно и оригинално** научно съчинение.
- Резултатите постигнати в дисертационното изследване могат да се смятат за научни приноси на докторанта.
- Фундамент на обосноваването изводи и заключения са резултатите от изследването, които по своята същност са достоверни и релевантни.
- Дисертационният труд отговаря на техническите стандарти за оформяне на такъв тип научни разработки.
- Авторът може самостоятелно да провежда научно изследване, да представя и анализира резултатите коректно и прецизно.

Като цяло дисертацията отговаря на изискванията за такъв род изследвания. Тя защитава критериите за евристична значимост, за структурираност, за капацитет на обхвата, позволява да се извеждат утвърждения, има вътрешна координираност и е балансирана в секвенциите.

Кандидатът изпълнява минималните национални изисквания за ОНС „доктор“. Нямам съмнение за плагиатство в научния труд и публикации. Въз основа на проявените качества и умения за самостоятелно научно изследване, на доказаните научни приноси и оригинални постижения, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди **образователната и научна степен „доктор“** на **Мария Стоянова Петкова** в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление **1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика - Основи на педагогическите изследвания)**.

01.07.2021 г.
Шумен

подпис:
(проф. дн Н. Витанова)